

Opetushallitus. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/lukiokoulutus. (3.10.2011)

Suomi toisena kielenä -kokeen määräykset ja ohjeet. Ylioppilastutkintolautakunta 15.1.2010. <http://www.ylioppilastutkinto.fi/maaraykset/A6.pdf>. (3.10.2011)

Arvostelun johdosta

Virittäjä julkaisi numerossaan 2/2011 fenoungristiikan ma. professorin Janne Saarikiven pitkän ja tuohtuneen arvostelun oppikirjastani *Kielen vuosituhanneet: Suomen kielen kehitys kantaauralista varhaisuuteen* (SKS 2007). Pääosa runsaan seitsemän painosivun arvostelusta keskittyy kirjan ”puutteiden tai mahdollisten heikkouksien” moitiskeluun.

Kirja on arvostelijan mukaan konservatiivinen, eikä sen ajanmukaisuudesta ole takeita. ”Erityisesti 2000-luvulla julkaistun tutkimuksen tuloksia ei kirjaan ole otettu muutamia lyhyitä mainintoja lukuun ottamatta juuri mitään”, sanoo kirjoittaja. Teos perustuukin Saarikiven mukaan n. 20 vuoden takaiseen tutkimustilanteeseen. Tuomiotaan Saarikivi perustelee luettelemalla artikkeleita, teorioita ja tulkintoja, joita hän tarjoaa vaihtoehtoiksi kirjassa esitetyille käsityksille. Monia jälkimmäisiä hän yrittää vastaavasti saada epäilyttävään valoon joutuen kuitenkin turvautumaan varsin yleisluontoisiin arveluihin ja voimatta osoittaa juuri mitään vääräksi. – Erilaisia pieniä virheitä tietenkin on; minun tiedossani olevista on luettelo kotisivullani <http://kotisivu.sulo.fi/tl792/Sivut>. (Sivun osoite on valitettavasti taas muuttunut.)

Moite 2000-luvun tutkimuksen miltei totaalista laiminlyönnistä ei osu aivan kohdalleen. *Kielen vuosituhanneet* ilmestyi juhannuksen alla 2007, jolloin 2000-lukua oli kulunut yli seitsemän vuotta. Sen kirjallisuusluettelossa on noilta vuosilta 22 nimikettä. Vuosilta 1990–1999 on 30 nimikettä, vuosilta 1980–1989 20 nimikettä ja vuosilta 1970–1979 14 nimikettä. Jokainen näkee, että vuosiin suhteutettuna 2000-luvun tutkimus on edusteilla varsin hyvin.

Mutta kyllä kirja ohittaakin joukon 2000-luvun hypoteeseja, joille Saarikivi nyt vaatii huomiota. (Vaatii hän sitä joillekin paljon vanhemmillekin.) Paikoin äänenpainot ovat kiivaita. Useimpiin ohitukseen on kuitenkin harkittu syynsä. Jokin hypoteesi puuttuu kirjasta siksi, että se ei ole vakuuttava, jokin toinen siksi, ettei se ole kirjan kannalta olennainen. Jonkin osalta tutkimustilanne on keskenräinen. Jokin ajatus on niin tuore, ettei se ole voinut kirjaan ehtiäkään. Jokin, tosin jo 1800-luvulla esitetty teoria leimataan puuttuvaksi, mutta virheellisesti: se on kirjassa.

Yksittäisten puuttuvien ideoiden ja hypoteesien lisäksi Saarikivi löytää kirjasta useita teoreettisempiakin puutteita. Niistä enimpien korjaaminen vaatisi oi-

keastaan kustakin oman, ei ihan suppean tutkielmansa. Kirjassa pitäisi olla muun muassa keskustelua erilaisten varhaisia kantakielivaiheita koskevien käsitysten vahvuuksista ja heikkouksista, teoreettinen esitys kielipiillisten ainesten evoluutiosta, tutkimushistoriallinen ja metodinen katsaus suomen kielen muotoopin taustasta erityisesti kielitypologian kannalta, kielikunnan historiasta esitettyjen erilaisten mallien perusteiden pohdintaa, joka samalla paremmin perustelisi kirjoittajan omaa valintaa (tietääkseni olen jättänyt tämän valinnan kokonaan tekemättä), esitys eri kantakielivaiheisiin kohdistuneista epäilyistä, kielen ja arkeologian tutkimustuloksia yhdistelevän tutkimusasenteen problematisointia sekä 2000-luvun alusta alkaen voimistuneen jatkuvuusteorian kritiikin kommentointia. Tämä kaikki siis alkeisoppikirjassa muun tietoa-ineksen lisäksi. Aiheet ovat kyllä viehättäviä.

Puutelistaan on koottu paljon kaikkea mahdollista, uutta ja vanhaa, oikeaa ja väärää, iso ja pientä, joitakin asioita useampanakin kuin yhtenä versiona. Saarikiveltä näyttää kokonaan jääneen huomaamatta, että *Kielen vuosituhannet* on oppikirja, johdantoteos, jonka laadinnassa on muun ohessa täytynyt pitää mielessä se niukka tila, jonka eri yliopistot ja oppiaineet suomen kielen historialle tutkintovaatimuksissaan antavat. Kirja on hiukan turhan laaja jo nyt, 305-sivuisena. On ollut pakko rajoittaa.

Tästä syystä olen pitänyt pedagogisesti viisaana tutustuttaa lukija ensi sijassa tieteenalan suhteellisen yleisesti hyväksytyihin käsityksiin, sellaisiin, jotka opiskelijan on syytä tuntea joka tapauksessa. Hypoteettisin vaihtoehdoin spekulointia olen välttänyt ja yrittänyt pitää asiat mieluummin yksinkertaisina ja

konkreettisina. Tarvittaessa olen vääntänyt rautalangasta. Joka teorialle en ole tarjonnut haastajaa, eikä oppikirjan ole yleensä kukaan syytä jättää vaikutelmaa, että ”voihan se olla noinkin, mutta voihan se olla toisinkin päin”. (Aina ei moniselitteisyyttä voi tietenkään välttää, ja vaihtoehdot selitykset kuuluvat luonnollisena osana tieteen todellisuuteen.)

Lukijakuntakin on muistettava: suuri enemmistö *Kielen vuosituhansien* käyttäjistä on muita kuin fennougristiikan opiskelijoita, joilla on todennäköisesti mahdollisuus täydentää kielihistorian opintojaan myöhemmin. Monelle muulle kirja jäänee ensimmäiseksi ja myös viimeiseksi systemaattiseksi tutustumiseksi aihepiiriin. Selkeys on silloin valttia.

Olen tietenkin iloinen siitä, että kirja on päässyt aloittelevien fennougristiikin johdantoteokseksi.

Saarikivi tuntuu katselevan kirjaani koko lailla muusta kuin oppikirjan näkökulmasta. Hän luonnehtii sitä joskus toki oppikirjaksikin mutta luiskahtelee puhumaan siitä myös käsikirjana ja ”käsikirjamaisena teoksena”. Käsikirja ja oppikirja ovat kuitenkin kovin eri asioita; käsikirjaksi *Kielen vuosituhannet* on tosiaan liian harvasyinen ja suppea. Oikein kirjan luonteen oivalsi kyllä jo Helsingin yliopiston opiskelijakirjaston raati, joka antoi kirjalle hyvän akateemisen oppikirjan palkinnon vuonna 2008 ja sanoi sitä alkeisoppikirjaksi.

Kun ottaa huomioon kirjan luonteen, Saarikiven kritiikki on yliampuvaa, liioiteltua ja mahtipontista. Tuore tutkimus on tietenkin tieteenalan elinehto, mutta ei se useinkaan yhdellä henkäisyllä pyyhi tieltään kaikkea aikaisempaa ja hyvin perusteltua tietoa.

Tätä ajatusta tukee omalla tavallaan myös Saarikiven tunnustus arvostelun lo-

pulla. Hän arvelee, että suorastaan kaikkia esihistoriallisia tulkintojani on nykyisessäkin tutkimustilanteessa mahdollista edelleen puolustaa.

Odottamaton arvio, kaiken porun ja nyripistelyn jälkeen.

TAPANI LEHTINEN
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

KIELITIETEEN KENTILTÄ

Kielitaidon kirjo – Språklig mångfald

Kielitaidon kirjo on Suomen Kulttuurirahaston (2006–2009) rahoittama tutkimushanke, jonka lähtökohtana oli selvittää, mitä tarkoitetaan lukiolaisen äidinkielen taidoilla ja miten niitä voidaan tukea ja arvioida. Otsikkomme toinen osa, *Språklig mångfald*, viittaa siihen, että tutkimushankkeessa on tarkasteltu rinnan kahden äidinkielen, suomen ja (suomen-) ruotsin taitoja ja käytänteitä. Enemmistön ja vähemmistön äidinkielen tutkiminen rinnakkain on tämän hankkeen erityinen piirre. Tämän kansainvälisestikin poikkeuksellisen asetelman on mahdollistanut Suomen koulutusjärjestelmä, jossa eri äidinkielen opetusta on pyritty yhtenäistämään organisaatioiden avulla.

Tutkimushankkeen tarkoituksena on ollut tuoda lisätietoa muun muassa koulutuksen suunnittelun, opetuksen ja arvioinnin avuksi tilanteessa, jossa yhä moninaisemmaksi muuttuva viestintäympäristö asettaa äidinkielen taidoille uudenlaisia haasteita. Hankkeen tutkimuskoh-

teena ei kuitenkaan ole pelkästään koulussa tapahtuva formaali oppiminen ja taitojen arviointi, vaan tarkastelu on ulotettu laajemmin kieli- ja tekstikäytänteisiin (*literacy practices*). Ne koskevat paitsi koulun myös vapaa-ajan lukemista, kirjoittamista, teksteistä käytyjä keskusteluja ja myös erilaisia yhdistelmiä – olivatpa ne sitten suullisia, paperimuotoisia tai uusmedian käyttöön liittyviä. Vapaa-ajan tekstikäytänteistä käytämme metaforista nimitystä lukiolaisen *tekstimaiset*. Hankkeessa haettiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä oppilaat lukevat, ja millaiset tekstit ovat heille tuttuja?
- Miten luokkahuoneen ja koulun toimintakulttuuri tukee äidinkielen oppimista?
- Millaista osaamista ylioppilastutkinnon äidinkielen koe edellyttää, ja kuinka tekstilajin normien hallinta näkyy eritasoisilla kirjoittajilla?